

ระบอบอภิสิทธิ์ชน

การศึกษาาระบอบอภิสิทธิ์

การศึกษาทางจิตวิทยาสังคม มักอธิบายว่ารูปแบบและพฤติกรรมที่เกี่ยวกับการได้ผลประโยชน์ส่วนตัวและความไม่เท่าเทียมที่เกิดจากการแบ่งแยกทางชนชั้น รวมทั้งการเลือกปฏิบัติที่มีต่อคนกลุ่มต่าง ๆ (Nelson, 2009) มีการชี้ให้เห็นผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการกีดกัน โดยเฉพาะกลุ่มคนชนชั้นล่างและเป็นชายขอบทางสังคม (Swim & Stangor, 1998) แต่ยังไม่ได้วิเคราะห์มิติทางสังคมที่เกิดจากผู้ที่ได้รับสิทธิพิเศษเหนือกว่าคนอื่น การศึกษาเรื่องการได้ประโยชน์ของคนบางกลุ่ม (advantaged groups) อาจมาจากการอธิบายเชิงกฎหมาย สังคมวิทยา และการศึกษารวมทั้งการวิพากษ์วิจารณ์ของคนที่ต่อต้านการเหยียดเชื้อชาติที่มักกล่าวถึงการได้สิทธิพิเศษของคนผิวขาว และการเบียดขับคนสีผิวอื่น (Wise, 2005) ความสนใจในเรื่องความเหลื่อมล้ำและการเลือกปฏิบัติทางสังคมยังชี้ให้เห็นความสัมพันธ์ที่เชื่อมเข้าหากันของเงื่อนไขที่หลากหลาย (intersectionality) ทั้งประเด็นเพศภาวะ ชนชั้น ฐานะทางเศรษฐกิจ ช่วงอายุ เชื้อชาติ ที่ล้วนส่งผลต่อการได้ประโยชน์และเสียประโยชน์ (Cole, 2009) การศึกษาดังกล่าวทำให้เกิดการทบทวนความหมายของสิทธิพิเศษ และตั้งคำถามเกี่ยวกับฐานะและอัตลักษณ์ทางสังคมของปัจเจกที่ทำให้ได้สิทธิพิเศษ

การศึกษาของ Case et al (2012) กล่าวว่าอัตลักษณ์ที่มีสิทธิพิเศษ (privileged identities) ปรากฏอยู่ในระบบของการกดขี่และการเอารัดเอาเปรียบ ซึ่งสัมพันธ์กับแบบแผนทางวัฒนธรรม บรรทัดฐานทางสังคม รูปแบบการเมืองและระบอบอำนาจ ดังนั้น ในแต่ละสังคม รูปแบบและวิธีการทำให้คนบางคนได้ประโยชน์และมีสิทธิพิเศษมีความแตกต่างกันไปตามบริบทและเงื่อนไข ในระบบของการกดขี่ (systems of oppression) มักพบเห็นคนที่เสียประโยชน์ให้กับคนที่มีอำนาจ โดยเฉพาะชนชั้นปกครองและนักการเมือง (Kendall, 2006) กลไกที่ทำให้เกิดการให้สิทธิประโยชน์แก่ชนชั้นปกครองมักจะมาจากหน่วยงานและองค์กรต่าง ๆ เจ้าหน้าที่ของรัฐมักจะปฏิบัติต่อผู้มีอำนาจและคนที่มีตำแหน่งสูงด้วยการให้สิทธิพิเศษบางประการจนกลายเป็นบรรทัดฐานที่เคยชิน ผู้ที่มีฐานะต่ำกว่าจึงยอมรับบรรทัดฐานนี้โดยไม่ขัดขืน (Johnson, 2006) ตัวอย่างการศึกษาของ McIntosh (1988) ชี้ให้เห็นสิทธิพิเศษที่เกิดขึ้นกับผู้ชายผิวขาวในสังคมตะวันตก ซึ่งได้รับประโยชน์และโอกาสมากกว่าผู้หญิงและคนผิวสี ผนวกกับการแบ่งแยกกีดกันบนฐานของเชื้อชาติ เพศสภาพ อายุ ความรู้ความสามารถ และชนชั้น ส่งผลให้การเลือกปฏิบัติดำเนินไปอย่างรุนแรง (Johnson, 2006; Monahan, 2014)

ระบอบของสิทธิพิเศษ

สิทธิพิเศษหมายถึงการให้ประโยชน์กับคนบางคนเหนือกว่าคนทั่วไป (Harvey, 2000) ทั้งนี้เกี่ยวข้องกับการใช้กฎหมายส่วนตัว (private law) ที่อยู่นอกขอบเขตของกฎหมาย (Kruks, 2005) สิ่งนี้มักจะเกิดขึ้นกับผู้มีตำแหน่งสูงหรือผู้มีฐานะร่ำรวย รวมถึงผู้มีรูปร่างหน้าตาและสรีระที่สวยงามตามมาตรฐาน เช่น ดารา นักแสดง นางงาม นางแบบ และนายแบบ คุณสมบัติทางร่างกายนี้ทำให้พวกเขาได้รับโอกาสและสิทธิพิเศษเหนือกว่าคนที่รูปร่างหน้าตาไม่ดี ยิ่งคนเหล่านี้มีฐานะร่ำรวยและมีตำแหน่งสูงทางสังคมก็ยิ่งเสริมให้พวกเขาได้รับประโยชน์เหนือกว่าคนอื่นมากยิ่งขึ้น Goodman (2015) กล่าวว่าระบอบที่ให้สิทธิพิเศษกับคนบางคน คือกลไกที่สืบทอดความไม่เท่าเทียมทางสังคม สถานการณ์ที่มีการให้ประโยชน์แก่คนบางประเภท เช่น มีสิทธิ์เข้าเรียนได้เลื่อนตำแหน่ง ได้ทำงานในองค์กร ได้รับการต้อนรับที่ดี เป็นต้น สิ่งเหล่านี้สะท้อนให้เห็นความเอื้อเอียงให้กับคนที่มีอำนาจ ในสมัยโรมันโบราณ คนที่มีสิทธิพิเศษจะเป็นชนชั้นปกครอง กษัตริย์ และขุนนาง ซึ่งมีการสืบทอดฐานะไปยังลูกหลาน ชนชั้นปกครองจึงมีสิทธิพิเศษสืบทอดกันในวงศ์ตระกูล (Monahan, 2014) ต่อมาเมื่อสังคมตะวันตกเริ่มมีแนวคิดการเมืองแบบเสรีนิยม คนทั่วไปที่เป็นสามัญชนสามารถเข้าไปทำหน้าที่เป็นผู้ปกครองในองค์กรต่าง ๆ การได้สิทธิพิเศษจึงมิได้มาจากการสืบทอดทางสายเลือดเพียงอย่างเดียว แต่ยังเกิดจากความสามารถที่จะทำงานเชิงการเมือง ดังนั้น ผู้ที่แสดงความรู้ความสามารถเพื่อทำงานให้กับสังคมจะมีโอกาสเข้าไปสู่ตำแหน่งที่สูงขึ้น คนกลุ่มนี้ก็จะเข้าถึงประโยชน์และสิทธิพิเศษ (Bailey, 1998)

การเปลี่ยนความหมายของสิทธิพิเศษที่เคยเป็นสิ่งที่ผูกติดกับตระกูลของกษัตริย์และขุนนางไปสู่การเป็นผู้ทำงานเชิงการเมืองและผู้ที่แสดงความรู้ความสามารถจนได้รับการยอมรับให้เข้าสู่ตำแหน่งสูงทางสังคม สิ่งนี้สะท้อนว่าการได้สิทธิพิเศษค่อย ๆ หันเหจากปัจจัยทางสายเลือดไปสู่ปัจจัยของความสามารถของบุคคล (individual merit) ดังนั้น ในสังคมอุตสาหกรรม คนจึงแข่งขันเพื่อใช้ความรู้ความสามารถของตนเพื่อที่จะได้รับตำแหน่งหน้าที่ที่สูงขึ้น มีเงินที่เพิ่มขึ้น สิ่งเหล่านี้เอื้อให้คน ๆ นั้นได้รับโอกาสและสิทธิบางอย่างต่างไปจากคนที่มีตำแหน่งต่ำกว่า การได้มาซึ่งสิทธิพิเศษจึงเป็นเรื่องของตำแหน่งทางสังคมซึ่งจำกัดขอบเขตไว้ให้คนบางกลุ่ม การได้สิทธิพิเศษและผลประโยชน์ที่มากกว่าคนทั่วไป ส่งผลให้เกิดการสร้างข้อยกเว้นที่อยู่นอกกฎระเบียบที่ตกลงไว้ในแง่ดี ปัญหาคือการให้ข้อยกเว้นแก่คนบางคน ทำให้คนเหล่านั้นมองข้ามการเอารอดเอาเปรียบคนอื่นเสมอ (Monahan, 2014) ระบบที่สร้างข้อยกเว้น (systematic exclusion) ทำให้เกิดผลกระทบทางสังคม นั่นคือ การลิดรอนปิดกั้นสิทธิ์และโอกาสของผู้ที่ไม่มีสิทธิพิเศษซึ่งผลิตซ้ำระบอบของการกดขี่ข่มเหง ฉะนั้น ในสังคมที่มีข้อยกเว้นให้กับผู้มีอำนาจหรือชนชั้นปกครอง สังคมนั้นจะเต็มไปด้วยระบอบของการเอารอดเอาเปรียบที่แอบแฝงอยู่ในชีวิตประจำวัน จนกลายเป็นเรื่องปกติธรรมดา

การให้สิทธิพิเศษถือเป็นความลำเอียง เพราะมีคนกลุ่มน้อยเท่านั้นที่จะได้รับผลประโยชน์จากข้อยกเว้นและการไม่ปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ที่กำหนด ในการทำให้สังคมเข้าใจปัญหานี้จำเป็นต้องชี้ให้เห็นว่ามีการกระทำแบบไหนบ้างที่เอื้อประโยชน์ให้คนบางคน การตรวจสอบการกระทำจำเป็นต้องมองให้เป็นระบบ เพื่อมองเห็นกลไกที่ซับซ้อนที่สนับสนุนให้เกิดการละเว้นกฎระเบียบและเปิดช่องให้คนบางคนได้รับประโยชน์เหนือกว่าคนอื่น เช่น การที่คนรวย ชำราชากร หรือชนชั้นปกครองได้รับการบริการสุขภาพที่สะดวกรวดเร็วกว่าชนชั้นแรงงานและผู้มีรายได้น้อย รวมถึงการจ่ายเงินมากกว่าจะได้รับสิทธิพิเศษมากกว่า จะเห็นได้ว่างช่องว่างระหว่างคนรวยและคนจนยังเป็นเงื่อนไขที่ทำให้มีสิทธิประโยชน์ ในสังคมทุนนิยม สิ่งเหล่านี้จะพบเห็นเป็นเรื่องปกติ “การมีเงินคือการได้สิทธิพิเศษ” เมื่อคนพยายามหาเงินให้มากเพื่อที่จะมีโอกาสได้ประโยชน์จากทรัพยากร ยิ่งทำให้เกิดการผลิตซ้ำระบอบของความไม่เท่าเทียม กลไกของระบบทุนนิยมจึงเป็นเรื่องที่ผู้คนไม่ตั้งคำถามและยอมที่จะทำตามกลไกเหล่านั้น

มิติอำนาจของสิทธิพิเศษ

ความสัมพันธ์ระหว่างคนที่มีความรู้ ตำแหน่งและหน้าที่ต่างกันส่งผลให้เกิดความสัมพันธ์เชิงอำนาจ โดยทั่วไป ผู้ที่มีความรู้และตำแหน่งสูงจะมีอำนาจเหนือกว่า หากบุคคลเหล่านี้ต้องการทำบางสิ่งบางอย่าง เขาจะมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจของผู้ปฏิบัติงานที่มีตำแหน่งที่น้อยกว่า (Wartenberg, 1990) ความรู้สึกกลัวผู้มีอำนาจ จึงวางอยู่บนความสัมพันธ์แบบช่วงชั้น ส่งผลให้ผู้มีตำแหน่งที่ต่ำกว่าตัดสินใจให้ประโยชน์หรือละเว้นกฎระเบียบเพื่อให้ผู้มีอำนาจได้รับสิทธิพิเศษในทางตรงกันข้าม หากผู้มีตำแหน่งน้อยกว่าไม่ตอบสนองความต้องการของผู้มีอำนาจ เขาก็จะได้รับแรงกดดัน เช่น ผู้มีอำนาจสั่งการให้ผู้นั้นย้ายไปทำงานที่อื่นหรือรื้อถอนสิทธิต่าง ๆ ที่จะได้รับผลกระทบดังกล่าวนี้ทำให้คนจำนวนมากไม่กล้าปฏิเสธผู้มีอำนาจ ในกรณีนี้จะเห็นว่าการใช้อำนาจเพื่อแสวงหาประโยชน์ให้ตนเองถือเป็นการทำลายความชอบธรรมและความยุติธรรมทางสังคม

ในการศึกษาของ Power et al (2016) พบว่าผู้ที่จบการศึกษาจากมหาวิทยาลัยชั้นนำมีชื่อเสียงของอังกฤษ เช่น มหาวิทยาลัยออกฟอร์ดและเคมบริดจ์ นักศึกษาที่เข้ามาเรียนทางด้านรัฐศาสตร์และการบริหารรัฐวิสาหกิจ มีโอกาสที่จะเข้าไปทำงานในองค์กรขนาดใหญ่ สามารถเลื่อนตำแหน่งที่สูงขึ้น และมีเงินเดือนที่สูงมาก กลุ่มคนเหล่านี้คิดว่าตนเองเป็นพวกได้สิทธิพิเศษ เป็นผู้มีความสำเร็จและภาคภูมิใจในสถานะของตนเอง เนื่องจากคนเหล่านี้เป็นชนชั้นกลางที่มีฐานะดีทางเศรษฐกิจและเติบโตในยุคที่โลกเปลี่ยนแปลงรวดเร็วด้วยเทคโนโลยีสารสนเทศสมัยใหม่ พวกเขาจึงรู้สึกถึงอิสระและทำสิ่งต่าง ๆ ได้อย่างง่ายดาย การมีสถานะเป็นนักศึกษาในมหาวิทยาลัยชั้นนำ ทำให้พวกเขา รู้สึกว่าตนเองฉลาดและมีความสามารถสูง (Brown et al., 2014) การเรียนในมหาวิทยาลัยชั้นนำยังเปิดโอกาสให้พวกเขาได้ทำกิจกรรมต่าง ๆ ที่คนทั่วไปไม่มีโอกาส เช่น เข้าไปทำงานช่วยเหลือผู้

พิการและด้อยโอกาส และการทำงานการกุศล งานเหล่านี้ถูกนิยามว่าเป็นการช่วยเหลือสังคม Beckett (2007) กล่าวว่าการทำงานกิจกรรมทางสังคมของนักศึกษาเหล่านี้ อาจเป็นการทำให้พวกเขาคิดว่านั่นคือการทำประโยชน์ แต่ในเวลาเดียวกันก็ทำให้พวกเขาไม่เข้าใจว่าอะไรคือความเหลื่อมล้ำทางสังคม

ความรับผิดชอบทางศีลธรรม

ในสังคมปัจจุบันมักจะมีความคิดที่ว่า การกดขี่ข่มเหงมนุษย์ เห็นได้อย่างชัดเจนจากการใช้ความรุนแรง ไม่ว่าจะเป็นการกระทำต่อร่างกาย การฆ่า การข่มขืน การหน่วงเหนี่ยวกักขังให้ทุกข์ทรมาน การข่มเหงและคุกคามทางจิตใจ และการใช้คำพูดตำหนิ ตำ วิจารณ์ให้อับอายต่อสาธารณะ สิ่งเหล่านี้เป็นที่เข้าใจโดยทั่วไปว่าเป็นการกดขี่ที่เจ็บปวดและหือภัยไม่ได้ อย่างไรก็ตาม ยังมี การกดขี่ที่มองไม่เห็นอยู่ในสังคม โดยเฉพาะ “การกดขี่แบบอารยะ” (civilized oppression) ในประเด็นนี้ Harvey (2000) อธิบายไว้ว่าในสังคมสมัยใหม่ที่ก้าวหน้าทางอุตสาหกรรมและเทคโนโลยี การใช้ความรุนแรงสามารถเกิดขึ้นได้ทั้งทางร่างกายและการใช้กฎหมายควบคุม แต่ในทางปฏิบัติคนที่มีความสามารถทางอำนาจที่สูงกว่ามักจะได้รับสิทธิพิเศษและไม่ต้องถูกควบคุมตามกฎหมาย ในแง่นี้การกดขี่แบบอารยะจึงเปิดช่องให้เกิดการบิดเบี้ยวทางศีลธรรม เป็นการปฏิบัติต่อคนที่มีอำนาจพิเศษกว่าคนที่ไร้อำนาจและมีสถานะต่ำทางสังคม คนที่ได้รับสิทธิพิเศษจึงเป็นผู้ที่บ่อนทำลายระบบศีลธรรมทางสังคม

ในสังคมที่คาดหวังให้สมาชิกยึดมั่นในคุณธรรมและจริยธรรม โดยเฉพาะบุคคลที่มีตำแหน่งและหน้าที่สำคัญ ไม่ว่าจะเป็นผู้ปกครอง ผู้นำชุมชน ผู้บริหารองค์กร และผู้มีอำนาจทางการเมือง คนเหล่านี้ถูกคาดหวังให้มีคุณธรรมและจริยธรรมสูงกว่าคนทั่วไป เพราะการกระทำของคนกลุ่มนี้ ล้วนส่งผลกระทบต่อคนส่วนใหญ่เสมอ แต่ในทางปฏิบัติ บทบาทหน้าที่มักจะขัดแย้งกับพฤติกรรมที่เป็นจริง ผู้ที่มีตำแหน่งสูงทางสังคมอาจจะไม่แสดงความรับผิดชอบต่อสังคมและทำลายคุณธรรมและจริยธรรมที่สังคมคาดหวัง (Harvey, 1993) สิ่งนี้เรียกว่าการกดทับทางศีลธรรม เมื่อบุคคลที่ควรมีคุณธรรม-จริยธรรมสูงกว่าคนอื่นไม่ปฏิบัติตนให้เหมาะสม สังคมจะสูญเสียการเสริมพลังให้กับศีลธรรม (moral empowerment) สิ่งนี้สะท้อนออกมาในความเหลื่อมล้ำและความไม่เท่าเทียมทางสังคม เพราะคนบางกลุ่มที่มีอำนาจมักจะได้รับการปฏิบัติที่ดีกว่าคนอื่น คนเหล่านั้นก็ไม่แสดงความรับผิดชอบต่อสังคมตามบทบาทหน้าที่ที่ตนมี ยิ่งในสังคมที่ให้ประโยชน์กับผู้ที่มีอำนาจ สังคมนั้นก็ยิ่งเต็มไปด้วยการเอารัดเอาเปรียบ (Goodman, 2015)

ผู้เขียน

ดร.นฤพนธ์ ต้วงวิเศษ

ผู้จัดการฝ่ายวิจัยและส่งเสริมวิชาการ ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน)

เอกสารอ้างอิง

- Bailey, A. (1998). 'Privilege: expanding on Marilyn Frye's "Oppression". *Journal of Social Philosophy*, 29(3), 104-119.
- Brown, P., Power, S., Tholen, G. & Allouch, A. (2014). Credentials, talent and cultural capital: A comparative study of educational elites in England and France. *British Journal of Sociology of Education*. Epub ahead of print August. DOI: 10.1080/01425692.2014.920247
- Case, K.A., Iuzzini, J. & Hopkins, M. (2012). Systems of Privilege: Intersections, Awareness, and Applications. *Journal of Social Issues*, 68(1), 1-10.
- Cole, E. R. (2009). Intersectionality and research in psychology. *American Psychologist*, 64, 170 - 180.
- Goodman, D.J. (2015). Oppression and Priviledg: Two Side of the Same Coin. *Journal of Intercultural Communication*, 18, 1-14.
- Harvey, J. (1993). Forgiving as an Obligation of the Moral Life. *International Journal of Moral and Social Studies*, 8(3), 211-22.
- Harvey, J. (2000). Social Privilege and Moral Subordination. *Journal of Social Philosophy*, 31(2), 177-188.
- Johnson, A. G. (2006). *Privilege, power, and difference*. New York: McGraw-Hill.
- Kendall, F. E. (2006). *Understanding white privilege: Creating pathways to authentic relationships across race*. New York: Routledge.
- Kruks, S. (2005). Simone de Beauvoir and the politics of privilege. *Hypatia*, 20(1), 178-205.
- McIntosh, P. (1988). *White privilege and male privilege: A personal account of coming to see correspondences through work in women's studies* (Working Paper No. 189). Wellesley, MA: Wellesley Centers for Women.
- Monahan, M. J. (2014). The concept of privilege: a critical appraisal, *South African Journal of Philosophy*, 33(1), 73-83.
- Nelson, T. D. (Ed.). (2009). *Handbook of prejudice, stereotyping, and discrimination*. New York: Psychology Press.
- Power, S. et al. (2016). Giving something back? Sentiments of privilege and social responsibility among elite graduates from Britain and France. *International Sociology*, 31(3), 305 -323.
- Swim, J. K., & Stangor, C. (Eds.). (1998). *Prejudice: The target's perspective*. San Diego, CA: Academic Press.

Wartenberg, T. E. (1990). *The Forms of Power*. Philadelphia: Temple University Press.

Wise, T. (2005). *White like me: Reflections on race from a privileged son*. Brooklyn, NY: Soft Skull Press.